

Recension | Mattias Lundberg

Konstnärligt och hymnologiskt samarbete

Musica Ficta, dir. Bo Holten (2023) *Reforming Hymns*. CD. Dacapo Records.

Denna CD-utgåva sätter kyrkosången i centrum för de nordiska reformationerna, genom framföranden av tematiskt valda texter, melodier och satser från senmedeltid, 1500-tal och tidigt 1600-tal. Kontexten är dansk, och urvalet exemplifierar såväl element som var gemensamma för många reformationsprocesser i Norra Europa som en del egenheter för Danmark. Skivan visar sammantaget hur reformationen knappast konstituerades av någon "knockover effect" som äldre historieskrivning ofta ville göra gällande, utan att musik och liturgi snarare spelat en viktig roll i ett långsamt, medvetet och noggrant kulturellt jämkande av befintliga traditioner gentemot nya lärosatser, där den danska befolkningen genom kyrkosången under en tidsperiod om mer än hundra år tränades ut ur ett antal kyrkliga och trosmässiga uppfattningar och in i en uppsättning andra. Genom denna process tillkom, delvis närmast som biprodukter, en hel del fenomen som idag uppfattas som grundbultar i dansk kultur, kyrka och samhälle.

Bo Holtens ensemble Musica Ficta har på skivetiketten Dacapo genom åren tillfört den internationella vokalmusikvärlden ett antal förstklassiga inspelningar av äldre dansk kyrkomusik, ofta i nära samarbete med musikforskare, noteditörer, nutida tonsättare och teologer. Den här anmälda skivutgåvan håller den höga klangliga och interpretatoriska höjd som lyssnare kommit att förvänta sig av ensemblen. Den utgör därmed värdefullt komplement till de tidigare viktiga utgåvorna på samma skivetikett, såsom *Medieval Music in Denmark* (1999) och *Thommisøn's Easter* (2017), den senare en rekonstruktion av en gudstjänst i Ribe domkyrka och domkyrkoskola under Hans Thommisøns tid som skolmästare där runt 1560. Utöver sångarna i Musica Ficta medverkar Fredrik Bock (luta) och Søren Christian Vestergaard (orgel). Satserna klingar utsökt, med balans i stämväven, fyllig ensembleklang och väl avvägda fraseringar.

I projektet har musikforskaren Bjarke Moe gjort ett viktigt för- och bakgrundsarbete. Därmed kan också skivan åtminstone indirekt ses som kopplad till det nyligen avslutade forsknings-, editions- och digitaliseringsprojektet om danska reformationstidens psalmböcker på Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. CD:ns fyra avdelningar visar på ett åskådligt sätt vilka funktioner, former och förändringar och utvecklingstendenser den danska reformationens gudstjänst företett: 1. "Singing professionals", där adventsmelodier från den medeltida bakgrunden visas upp i 1500-talets rika sättningar av desamma; 2. "From professional to congregational singing", där det troperade Kyriet *Fons bonitatis* utgör genomgående exempel; 3. "From secular song to hymn"; 4. "The reformation's new core hymns", samt 5. "To each his own". Repertoaren och urvalen kommenteras i CD-häftet insiktsfullt av Moe.

Bland skivans förtjänster måste nämnas den breda historiska ansatsen. Reformationen betraktas inte som en egen storhet, vilken sekundärt gett upphov till musikaliska och rituella förändringar, utan kyrkosången förstås som central faktor i den framväxande danska nationalstat och kyrka som spirade ur Kalmarunionens upplösning på 1520-talet. Centrala danska källor som Jespersøns tryckta *Graduale* (1573) och Thommisøns psalmbok (1569) presenteras som ett slags melodisk och liturgisk kärna, runt vilken kan betraktas ett lager av dansk och tysk polyfoni från luthersk kontext (bland andra Johann Walter, Mattheus Le Maistre, Nicolaus Gottschovius och Mogens Pedersen). Där utanför finns ännu ett yttre lager av repertoar som bevarats vid många nordiska skol- och kyrkomiljöer: Palestrina, Lassus m.fl. mästare från västkyrkans huvudfåra under det senare 1500-talet, vilka oproblematiskt sjöngs vid lutherska skolor, stadskyrkor och domkyrkor i Norden och i vilkas flerstämmiga odling samma melodier som på annat håll blev kyrkovisor är lika centrala. På detta sätt ställs den stora europeiska traditionen sida vid sida med den lokala i de danska stiftet, och omvänt uppvisas det fortsatt universella som en viktig förutsättning för en reformation.

Den pedagogiskt välfunna framställningen i fem avdelningar fyller också syftet att påminna den hymnologiskt och liturgiskt detaljintresserade om att de sjungna gudstjänstmomenten ingick i en stor och bitvis seglivad musikalisk och institutionell tradition, med ett stort antal förväntade melodier under kyrkoåret och dess festdagar. Samtidigt orienteras därigenom den allmänt musikintresserade att högt skattade koraler, motetter och mässatser har sin givna plats i en liturgisk ordning där de förstås som gudstjänsten i sig själv, inte någon utsmyckning av densamma. Speciellt tydligt blir detta i de två första avdelningarna där kyrkoårets början (advent) utgör fokus i form av nedslag i avsnittet "De professionnelles

sang” och mässordinariets början (Kyrie) blir fokus för avdelningen ”Fra professionell sang til folkesang”.

Det finns ett stort värde i att flera sångmoment utförs i sin helhet, utan ahistoriska strykningar, förkortningar, blandningar och opåkallad variationslusta. När man på inspelningen får höra Marie Louise Odgaard och Anna Maria Wierød sjunga alla de sju verser av *Kriste du er den klare dag* som upptogs i Thommisøns psalmbok, med den upprepade omkvädesraden av varje versavslutning, kan man börja förstå hur ”marinerade” allmogen var och blev i dessa melodier. Därmed kan man också förstå hur dessa sånger fick den kanoniska livskraft som fört dem hela vägen intill nuvarande danska psalmbok. Odgaard och Wierød föredrar verserna med en musikalisk uttrycksfullhet som gör den fria knittelversens form full rättvisa, och det är inte utan att undertecknad önskar att få höra dessa två sjunga Thommisøns psalmbok från pärm till pärm, naturligtvis snabbt inseende att detta skulle vara mindre lämpat som CD-produkt.

Reforming Hymns är ett förträffligt samarbete mellan hymnologisk forskning och konstnärligt utövande på högsta nivå. Skivans titel är förmodligen högst medvetet tvetydig – sångerna i fråga kan ses som reformerade objekt – från hymnen *Conditor alme siderum* till sekvenserna *Veni Sancte spiritus* och *Victimae paschali laudes* har de omformats till sina danska 1500-talsmotsvarigheter. Men titeln kan också tolkas med ”hymns” som subjekt – sångerna har omformerat dansk kyrka, samhälle och kultur på ett sätt som ingen kunnat föreställa sig före c. 1520, och på ett sätt förutan vilket Danmark idag knappast hade varit vad det nu blivit.